

De Heer P. CRAHAY
Directeur van de Directie voor
Monumenten en Landschappen
Ministerie van het Brussels
Hoofdstedelijk Gewest - BROH
CCN-Vooruitgangstraat 80, bus 1
1035 Brussel

U/Ref: 2003-0060/01/2008-369PU
O/Ref: gm/AND2.2/s.464
Bijlage : 1 dossier

Brussel,

Mijnheer de Directeur,

Betreft : ANDERLECHT. Dapperheidsplein 6-7 / Kapittelstraat. Gemeenschapscentrum “De Rinck”. Herinrichting van de beschermde panden en nieuwbouw. Principeadvies van de KCML.

Dossier behandeld door Mevr. M. Vanhaelen.

In antwoord op uw brief van 6 oktober 1009 (ontvangen per mail), hebben wij de eer u te melden dat onze Commissie tijdens haar vergadering van 7 oktober 2009 het hoger vermelde project onderzocht heeft en hierover volgend principeadvies heeft uitgebracht;

De aanvraag betreft een project voor de bouw van een nieuw gemeenschapscentrum met inbegrip van de herinrichting en restauratie van de beschermde panden aan het Dapperheidsplein 7. Het voorliggende ontwerp werd als laureaat verkozen van een architectuurwedstrijd, waar ook de Directie voor Monumenten bij betrokken was. Het ontwerp, dat sinds de wedstrijd blijkbaar reeds evolueerde, wordt vandaag ter principeadvies voorgelegd aan de KCML. Het betreft zowel de restauratie en herinrichting van de beschermde delen (gevels, daken en draagstructuren van de panden aan het Dapperheidsplein 7 / Kapittelstraat 1), als de afbraak van de panden aan het Dapperheidsplein 6 en de Kapittelstraat 3-13 voor de oprichting van een nieuwbouw, die grotendeels is gelegen in de wettelijke vrijwaringszone van het beschermde goed. De Commissie spreekt zich dan ook niet alleen uit over impact van het project op het beschermde erfgoed, maar eveneens over de invloed ervan op diens onmiddellijke omgeving, die deel uitmaakt van de historische kern van de gemeente Anderlecht.

Advies over de herinrichting / restauratie van de beschermde panden

Algemeen genomen kunnen de opties voor de restauratie / herinrichting van de beschermde panden aangemoedigd worden.

Het dossier bevat een historische studie die aantoont dat de beschermde panden opklimmen tot de 17de eeuw. In die periode was het hoekpand waarschijnlijk de wederopgebouwde herberg de Swaene. In 1749 werd het geheel eigendom van kanunnik Tobias 't Serstevens, die het liet renoveren in classicistische-rococostijl. De puntgevel verdween en het pand werd opgehoogd met een mansarde en een wolfdak. De inkompoort kreeg een arduinen omlijsting in Lodewijk XV-stijl. Allicht werden de panden in die periode ook bepleisterd. De oorspronkelijke herberg werd vanaf de 18de eeuw gebruikt als woning; vervolgens werden de administratieve diensten van de gemeente Anderlecht er ondergebracht. Aan het begin van de 19de eeuw werden de panden opnieuw als herberg ingericht. Iconografisch materiaal uit +/- 1955, toen het pand in gebruik was als garage, toont geen fundamentele wijzigingen van de gevels. Binnen werden de panden wel drastisch verbouwd in verschillende fases vanaf 1949. In de jaren 1971 werden de gevels volledig ontleisterd. Tijdens de laatste verbouwing van 2001 stortte het kleine huisje naast het hoekpand in. Het werd opnieuw opgebouwd met silicaatsteen, welfsels in beton voor de vloeren en een moderne hedendaagse pleister met rozige kleur voor de gevel. Op die werken rust nog steeds een overtreding waarvoor een regularisering aangevraagd zal moeten worden.

Het uitgangspunt van het project voor de beschermde panden is een terugkeer naar de toestand uit de eerste helft van de 19de eeuw (ca. 1836), en dat zowel voor wat betreft de behandeling van de gevels als voor het programma en de inrichting van het interieur.

Voor wat de gevels betreft, steunt de referentieperiode voornamelijk op een aantal oude foto's, op basis van dewelke men voorstelt opnieuw een traditionele kalkpleister aan te brengen, het schrijnwerk te vernieuwen, luiken op de begane grond aan te brengen (kant Dapperheidsplein) en de monumentale schoorsteen aan de Kapittelstraat te reconstrueren. De in 2001 vernieuwde gevel van het aanpalende "huisje" zou opnieuw worden opgebouwd volgens de referentieperiode "1836", met volle baksteen en volgens traditionele technieken. Eerder dan voor de achtergevels eveneens een specifieke referentieperiode aan te houden, zou hier geopteerd worden om ze als een palimpsest van de achtereenvolgende verbouwingen op te vatten.

Het bovengrondse deel van de voormalige schuur (achterbouw) zou afgebroken worden en heropgebouwd volgens traditionele technieken. De gevels van dit deel zouden gekaleid worden in contrast met de bepleisterde hoofdgevels teneinde de verschillende bouwfases te markeren.

Overeenkomstig de referentieperiode zouden de beschermde panden opnieuw worden ingericht als 'herberg' (gelijkvloers), met vergaderzalen en een polyvalente ruimte. Het hoekpand en het aanpalende huisje worden opnieuw met elkaar verbonden en er wordt een nieuwe trap geplaatst waar hij zich vermoedelijk bevond in de 19^e eeuw (ter hoogte van een bestaand rondboograam in de achtergevel). De voormalige schuur (achterbouw) zou worden heropgebouwd om er een fietsenstalling in onder te brengen.

De KCML kan in dit stadium de restauratieopties en principes voor de herinrichting van de beschermde plannen en de gekozen referentietoestand in grote lijnen onderschrijven. ***Ze meent echter dat verder historisch en bouwhistorisch onderzoek gevoerd moet worden om de opties te verfijnen en waar nodig bij te sturen. Hiertoe dienen vooreerst nauwkeurige opmetingen te worden uitgevoerd waarop alle historische sporen aangeduid en geïdentificeerd worden.*** Vooral voor wat de achtergevels betreft, blijft het huidige dossier vaag en is het niet duidelijk welke elementen precies zullen bewaard worden (bijv. het boogvormig raam van de achtergevel verdwijnt in het ontwerp – cf. dwarsnede a). Net zoals voor de gevels moeten ook de sporen die binnenin bewaard zijn duidelijk beschreven en gelokaliseerd worden op de plannen en doorsnedes.

Verdere analyse van de historische en iconografische bronnen moet het ook mogelijk maken een gemotiveerd en gedetailleerd voorstel te doen inzake het nieuwe schrijnwerk (modellen,

raamverdelingen, afwerking) en de andere te reconstrueren elementen. **Stratigrafisch onderzoek, sonderingen en materiaalanalyses moeten in de mate van het mogelijke uitsluitsel geven over de afwerking van de gevels en interieurs, in overeenstemming met de referentieperiode. De confrontatie van die resultaten met de iconografische bronnen moet toelaten om de restauratieopties verder uit te werken. Pas wanneer de resultaten van al deze vooronderzoeken gekend zijn, zal de KCML in detail uitspraak kunnen doen over alle interventies die voorgesteld worden.**

Voor wat de voormalige “schuur” betreft, stelt de Commissie zich wel reeds vragen over de noodzaak van de voorgestelde afbraak / reconstructie. Vandaag vormt die gevel een geheel met het naastgelegen poortgebouw, dat in het ontwerp eveneens zou verdwijnen. **De Commissie vraagt dit deel grondiger te documenteren en in het licht van een beter behoud van de historische bebouwing in de Kapittelstraat te benaderen. (zie ook verder – nieuwbouw in de Kapittelstraat).**

Advies over het nieuwbouwproject

De bouw van het nieuwe trefcentrum zou, zoals de plannen er vandaag voorliggen, de afbraak van een hele reeks bestaande panden vergen en het uitzicht van een deel van de oude kern van Anderlecht sterk wijzigen.

Aan de kant van het **Dapperheidsplein** stelt men voor **het pand op het nr.6 te vervangen door een nieuw gebouw** van vier verdiepingen dat toegang geeft tot het trefcentrum. Het vervangen van het bestaande pand wordt enerzijds gemotiveerd door zijn gebrek aan intrinsieke architecturale waarde en, anderzijds, door de doelstelling om een nieuwe overgang te vormen tussen de beschermde panden en de rest van het plein.

De Commissie kan de afbraak van het nr.6 niet onderschrijven aangezien dat afbreuk zou doen aan de waarde als geheel van het Dapperheidsplein. Zoals de historische studie in het dossier aangeeft, was het de expliciete bedoeling van het gemeentebestuur om dit plein te omkaderen met een historiserende bebouwing die teruggrijpt op 16^e en 17^e -eeuwse stijlen, teneinde een passend kader te vormen voor de collegiale kerk van Sint-Pieter en Guido. Los van een appreciatie van de intrinsieke waarde van de individuele gebouwen, **meent de Commissie dus dat het plein een belangrijke waarde heeft als historische getuige van de expliciete wil van de gemeente om een specifiek en aangepast kader te creëren voor de kerk. Het pand op nr.6 maakt integraal deel uit van dit geheel en toont aan dat dit streven nog tot in de jaren '30 de vergunningspolitiek van de gemeente bepaalde.** In het dossier wordt trouwens aangestipt dat, op het pand op nr.6 na, de overige gebouwen van het plein behouden zouden moeten blijven zodat het als geheel gevrijwaard wordt. De KCML meent echter dat er in het kader van dit project geen garanties kunnen geboden worden waardoor, na de afbraak van dit ene pand, aanvragen om andere gebouwen af te breken zullen uitblijven.

Los hiervan meent ze dat dit historisch gegeven bewaard moet worden : de **“breuk” tussen de 20^e eeuwse pleinwand en de oudere (beschermde) hoekpanden maakt volgens haar integraal deel uit van deze geschiedenis.** Ze meent dat de nieuwbouw die breuk zou versterken en de “vervreemding” van de oudere hoekpanden ten overstaan van hun stedelijke context nog zou vergroten. Tot **slot kan de Commissie niet aanvaarden dat een pand waarvan de binnenstructuren zich uitstekend tot herbruik en aanpassingen lenen (betonstructuur met grote “plateaus” per niveau) zonder meer afgebroken wordt,** hetgeen een weinig duurzame aanpak betekent.

Ze vraagt dan ook het pand op het nr.6 te behouden en in het project te integreren. Hierbij kunnen de bestaande binnenruimten flexibel worden aangewend en de gevel op de begane grond aangepast om een passende interactie tussen het plein en het trefcentrum te creëren. In

dat opzicht merkt de Commissie ook op dat het ontwerp op dit vlak weinig overtuigend is: de inkom in de grote glaspartij is weinig leesbaar en achter de gevel bevinden zich functies die weinig bevorderlijk zijn voor de dynamiek tussen gebouw en plein (meer bepaald een vide en sanitaire voorzieningen).

Voor wat de **Kapittelstraat** betreft, formuleert de KCMKL eveneens ernstige bedenkingen. Ook hier zou het project immers gepaard gaan met een ingrijpende nieuwbouwoperatie die het karakter van de straat grondig zou wijzigen. De historische studie die aan het dossier werd toegevoegd geeft een beknopt overzicht van de gebouwen uit de Kapittelstraat 1-13 die in het kader van het project afgebroken zouden worden. Hieruit blijkt dat de huisjes op nrs. 1-3 (die in 1836 nog één pand vormden), evenals het nr.5, dateren uit dezelfde periode als de s referentieperiode die werd weerhouden voor de restauratie van het beschermde hoekpand. **Zowel historisch als stilistisch vormen ze een passend kader voor het beschermde pand en getuigen bovendien van de hiërarchie die van oudsher bestond tussen het hoekpand en de meer bescheiden bebouwing verderop in de straat. Met de afbraak gaat die historische én beeldbepalende context alsook de bestaande hiërarchie verloren.** De geplande nieuwbouw treedt immers qua schaal en gabariet in concurrentie met het beschermde hoekpand, hetgeen de Commissie niet kan onderschrijven. **Ze vraagt het belang en de waarde van die drie arbeidershuisjes opnieuw te evalueren vanuit de meerwaarde die ze bieden als historisch kader voor het eigenlijke “monument” en pleit voor hun behoud en integratie in het project.**

De nieuwbouwoperatie zelf, die nodig is om het trefcentrum functioneel te maken en aan te passen aan de hedendaagse noden en werking, zou zich tot de overige percelen (nrs. 7-13) moeten beperken. Teneinde de nrs.1-5 te behouden dient gezocht te worden naar aangepaste functies die in deze volumes ingepast kunnen worden (mits de nodige renovatie- en verbouwingswerken om de gebouwen functioneel te maken), zoals ontvangstruimten of kantoren. In dezelfde lijn meent de Commissie ook dat **het bestaande poortvolume naast de achterbouw van het hoekpand een passende overgang vormt tussen de hoek en de arbeidershuisje. Ze vraagt dit element dan ook in het project te integreren.** De grote poort kan behouden blijven als doorgang naar het trefcentrum in plaats van dit element af te breken en hierdoor de continuïteit van de gevelwand te doorbreken.

Voor wat betreft het nieuwe volume in de Kapittelstraat, merkt de Commissie op dat de **gevels zeer gesloten en massief zijn en dus weinig bevorderlijk voor een goede interactie met de straat.** De gevels bestaan vooral uit blinde muurvlakken die slechts hier en daar doorbroken worden, meer bepaald ter hoogte van de bestaande poort (zie bovenstaande opmerking) en van de voormalige nrs.11 –13. De binnenstraat die hier gecreëerd wordt staat met zijn sterk opengewerkte “gevels” (grote glaspartijen) in contrast met het gesloten karakter van de straatgevel. De Commissie meent dat deze logica omgekeerd zou moeten worden **en dat de straatgevel een grotere openheid en dynamiek moet vertonen.** In dat opzicht lijkt het ook aangewezen het meest gesloten volume, met name de grote polyvalente zaal, niet aan de straatkant te voorzien, maar aan de achterkant van het terrein, waar het de “openheid” van het ontwerp naar de openbare ruimte niet hypothekeert (bijv. tegen de perceelsgrens met het nr.7 van het Dapperheidsplein). **Ze vraagt in de nieuwbouw (gevel aan de Kapittelstraat) ook de te refereren aan de voormalige perceelsstructuur waarvan de leesbaarheid in het voorliggende ontwerp sterk vervaagd is.**

Tot slot vraagt de Commissie ook verduidelijking met betrekking tot het programma dat vrij uitgebreid lijkt. Ze merkt op dat de programma-eisen in evenwicht moeten zijn met de beschikbare oppervlakte en niet mogen leiden tot een schaalbreuk op het vlak van gabariet en volumetrie van

de nieuwbouw ten overstaan van de omliggende bebouwing en van de beschermde panden in het bijzonder.

Bij wijze van besluit vraagt de Commissie enerzijds het vooronderzoek m.b.t. de beschermde panden verder te zetten (bouwhistorisch en materiaaltechnisch onderzoek) teneinde de huidige restauratieopties te kunnen toetsen en waar nodig bij te sturen of te verfijnen. Anderzijds meent ze dat zich voor het luik “nieuwbouw” van dit project een grondige herziening opdringt waarbij de bestaande stedelijke context van de beschermde panden meer geëerbiedigd en geherwaardeerd wordt. Voor wat het Dapperheidsplein betreft, vraagt ze het pand op nr. 6 niet af te breken maar te integreren in het ontwerp. Ze meent dat de waarde als geheel van het plein en als historische getuige van de evolutie van de oude kern van Anderlecht dient te primeren. Anderzijds vraagt ze ook in de Kapittelstraat minstens een deel van de oude bebouwing te recupereren (in elk geval de drie arbeidershuisjes op nrs. 1-5) en, mits de nodige renovatie en aanpassingen, in het project te integreren. De nieuwbouw zelf dient volgens de KCML te streven naar een grotere interactie met de Kapittelstraat, naar een evenwichtigere schaalverhouding ten overstaan van de beschermde panden en naar grotere leesbaarheid van de bestaande perceelsstructuur.

Met de meeste hoogachting,

G. MEYFROOTS
Adjunct-secretaris

G. VANDERHULST
Wvd. Voorzitter